

SOCIÁLNÍ A HOSPODÁŘSKÉ DĚJINY

Sandrine VICTOR, *Les Fils de Canaan. L'esclavage au Moyen Âge*, Vendémiaire, Paris 2019 (= Retour au Moyen Âge)

216 pp., ISBN 978-2-36358-320-8

This book, the title of which could be translated as “Sons of Canaan. Slavery in the Middle Ages”, addresses the popular belief that slavery disappeared or was nearly insignificant between the Roman times and the modern period. Even within the academic world and literature, this stereotype is quite common. However there appears to be a chronological continuity between the slavery of the ancient time in Egypt, Greece or Rome on the one hand, and the Atlantic slave trade on the other one. Thus, the author wants to deconstruct this not so uncommon notion of a disappearance of slavery during medieval times. Noting that general studies of this phenomenon are quite sparse, she decided to not focus on any specific geographic area but to consider all of Europe and of the Mediterranean Basin, even though she tells more about some regions along the book such as the Iberian Peninsula, most likely for the amount of sources. In fact, the author is a specialist of Catalonia and the South of France, in particular of building and construction workers, manufactures, trade and labor in the late Middle Ages. This explains furthermore why Sandrine Victor does not get interested in slavery, a topic she had to deal with during her academic career. Let us precise that the author does not claim to publish a complete and full study about slavery in the Middle Ages, but to provide the reader with some key elements to understand this social reality.

The book opens with the issue of defining slavery, which takes very different shapes across space and time. Since it is impossible to merge such a diverse set of phenomena into a very precise concept, Victor prefers to provide us with a broad definition of the term, that is: “the absolute domination of a human being by another, comprising social, psychological and cultural aspects”. Additionally, she deconstructs the old idea developed by academics in the classical studies, according to which serfdom would be the final stage of a slow mutative process of ancient slavery. On the opposite, she accentuates that it has to be considered with medieval slavery as one

of the multiple shapes of dependency. Another source of difficulty for the historian is the confusion and variety of words used to speak about slaves in written sources.

The second chapter focuses on theology and law to see how slavery was justified in medieval societies, which implies that it has never been considered as natural (even Aristotle felt the necessity to justify it). In chapter three, Sandrine Victor proposes a short history of medieval slavery and tells about two main questions that historians argued about, which are the coexistence between slave and serfdom and the slow fall of ancient shape of slavery. She then offers an overview of slavery across the studied space, dividing it into three parts: Northern and Western Europe, the Mediterranean area and finally the links between the Mediterranean Sea and the Northern regions. Chapter five addresses the question of the role of slavery in the general medieval economy and, based on Peter Garnsey's typology, settles that one cannot speak about “slavery societies” in the Middle Ages in general (even though it existed in some specific areas, such as in Menorca from the late 13th century) but about “societies with slavery” because while this phenomenon was a part of medieval economy, it was not absolutely essential to it. Finally, Victor devotes the last pages of her work to different dimensions of the slave condition in medieval times: capture, punishments, drudgery and so on.

The lack of maps, especially concerning slave trade, makes it difficult for the reader to envision properly the geography of medieval slavery. Based on the number of sources and studies, Southern and Western Europe constitute the core of the analysis. Nevertheless, Sandrine Victor paid attention to deal with many different societies, especially Islamic space but also Viking, Byzantine and Jewish cultures. But of course, a specialist of Central and Eastern Europe could be disappointed by the lack of better insight about this region, which is a common problem in French academic literature. However, the aim of this book is not to be exhaustive. The author wished just to give the keys necessary to a better understanding of slavery during the Middle Ages and she accomplished it well. One could find some notices to venture further into specific times or regions in the bibliography. The analysis are based on precise examples furnished by a great variety of sources (contracts, barbarian laws, letters, etc.) and by a good knowledge of classical studies related to the topic. Since the book is written by a French for a French

readership, the publications used are mainly in French language (Marc Bloch, Charles Verlinden, Jacques Heers, Olivier Grenouilleau) but also include English, Spanish or Italian works. In any case this book contributes to a better knowledge of this shape of medieval human dependency, far less studied and well-known than serfdom.

ARTHUR PÉRODEAU

Verwandtschaft – Freundschaft – Feindschaft. Politische Bindungen zwischen dem Reich und Ostmitteleuropa in der Zeit Friedrich Barbarossas, edd. Knut GÖRICH und Martin WIHODA unter Mitarbeit von Richard ENGL und Stefan FRANKL, Böhlau Verlag, Wien – Köln – Weimar 2019

350 s., ISBN 978-3-412-51207-1

Sborník je výsledkem mezinárodní konference, jež proběhla pod záštitou Filozofické fakulty Masarykovy univerzity v říjnu 2017. Publikace navíc nabízí více, než slibuje název, byť struktura svazku není zcela vyrovnaná. Většina z dvanácti příspěvků se zaměřuje na stýkání a potýkání říšsko-polské, resp. říšsko-české, zatímco Uhrám je věnována jen jediná studie.

V prvním příspěvku Anna Kernbach důkladně analyzuje Vincenciův narativ a předkládá k úvaze tezi, že obraz Vladislava II. byl autorem pečlivě budován tak, aby jeho hrdina představoval lokální funkční paralelu k císaři. Význam císařské moci a císařství pro politickou imaginaci potvrzuje pro polské prostředí rovněž Michał Tomaszek, který sice upozorňuje na odstup kronikáře Vincence Kadlubka vůči jednotlivým vládcům Říše i na kritický postoj k mnoha jejich jednotlivým krokům, avšak jedním dechem poznamenává, že mezi řádky lze vyčíst respekt k císařství jako instituci, stejně jako potřebu umístit polská knížata do jeho blízkosti, do centra dění. Obecnější platnost mají úvahy Jürgena Dendorfera, jež zpochybňují lenní vazby jako vhodný výkladový model vztahů mezi Říší a knížectvími na východě v 10.–12. století, neboť v té době ještě nebyly na sever od Alp plně rozvinuty. Tím se stává vhodným východiskem pro úvahy Libora Jana, který sleduje lenní vztahy českých knížat k Fridrichu Barbarossovi. Ve své stati v návaznosti na Jürgena Dendorfera vnímá zvýšení frekvence

a intenzity Barbarossových ingerencí v českých zemích spíše jako důsledek vnitřních třenic, a nikoli upevnění lenních vztahů, které jako výkladový model pro 10.–11. století zcela odmítá.

Podobně mění naše představy o Vladislavově království Lukáš Reitinger. Na základě komparace i nové analýzy listin přesvědčivě dokládá, že ještě v polovině 12. století nemuseli všichni, kdo byli v pramenech označováni jako králové, projít církevním pomazáním – a že to platí i pro Vladislava II. Shodně se od starších stereotypů nacionálního, právním formalismem zatíženého dějepisceví oprostil i Zbigniew Dalewski, jenž místo konstruování idealizovaného právního modelu vyzdvihl specifičnost každého nového střetu mezi polským knížetem a císařem. Identifikoval tři důležité body: vyšší společenské postavení císaře bylo v obecné rovině respektováno, polská knížata se však velmi bránila tomu, aby se jakýkoli signál podřízenosti opakoval, formalizoval se a proměnil se v právní závazek, a konečně skutečnost, že knížata ve svém úsilí uspěla, byla spojena s postavením polských zemí, které představovaly pro Štaufy vždy jenom „vedlejší bojiště“. Dánielu Bagimu se podařilo ukázat, nakolik se proměnilo provozování politiky mezi Arpádovci a císařem – zatímco ještě v 11. století to byl sám římskoněmecký panovník, kdo obětoval svůj čas uherské politice, a uherští vládcí byli s císařským rodem často spojeni sňatkovou politikou, Barbarossa se již spoléhal na prostředníky v českých či v rakouských zemích. Podle autora tento vývoj předznamenal trendy dynastické politiky pozorovatelné až do nástupu Habsburků.

Na konkrétním příkladu vztahu mezi Barbarossou a salcburským arcibiskupem Adalbertem, tedy Fridrichovým bratrance a zároveň synem jeho věrného spojence Vladislava II., demonstruje Knut Görich v následující studii komplikovanost říšské politiky, kde se jednotliví aktéři museli obtížně vyrovnávat s konflikty loajalit vyplývajícími z jejich příslušnosti k různým společenským a zájmovým skupinám: „bratranec“ zde byl v konfliktu s věrným straníkem papeže Alexandra III. Zjevně však převažovala snaha i v případě konfliktu nerozbité vzájemné vazby úplně a zůstat v určitém, byť zprostředkovaném kontaktu. To nakonec Adalbertovi umožnilo vydobýt si zásluhu, v důsledku toho se usmířit s mocnějším příbuzným a navrátit se na arcibiskupský stolec. Hutné shrnutí pozice pražských biskupů nabízí ve svém příspěvku Martin Wihoda, který upozorňuje, že daný rámec vztahů mezi pražskými biskupy, vládnoucími knížetem a císařem do značné míry spoluurčovaly osobnostní charakteristiky